

Çin'in Küresel Altyapı Stratejisi

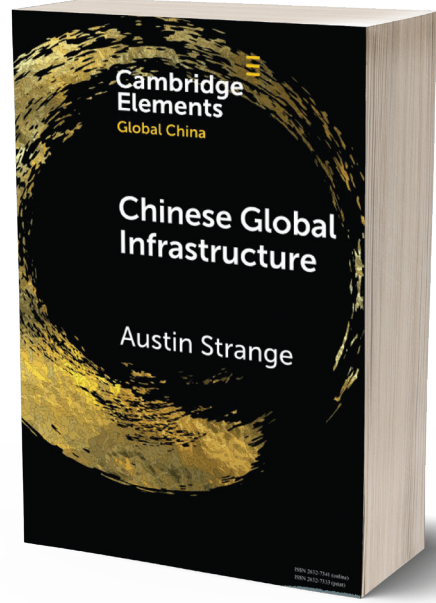
Strange, A. M. (2024). *Chinese Global Infrastructure. (Elements in Global China)*. Cambridge University Press.

SANOOP SAJAN KOSHY*

Doktora Öğrencisi

Hindistan Teknoloji Enstitüsü Madras, Hindistan

KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ (KYG) LİTERATÜRÜNÜN süregelen zayıflıklarından biri, Çin'in deniz-sırı altyapı hedeflerini bütünüyle 21. Yüzyıla ait bir olgu olarak ele alma eğilimidir. Mevcut çalışmaların büyük bölümü başlangıç noktasını KYG'nin 2013'te resmen başlatılmasına koymakta ve bu nedenle girişimi, çok daha eski köklere sahip dış politika alışkanlıklarının bir ifadesi yerine yeni bir olgu olarak yanlış değerlendirmektedir. Austin Strange'in *Chinese Global Infrastructure* adlı kitabı bu boşluğu doğrudan ele almaktadır. KYG'yi Mao dönemine

kadar uzanan tarihsel bir bağlama yerleştiren Strange, Çin'in bugün yurt dışında ne yaptığını anlamının, altmış yıl önce yurt dışında neler yaptığını ciddi biçimde ele almayı gerektirdiğini savunmaktadır. Kitap, Çin'in devlet yönetimi pratiğine ilişkin son yıllarda yayımlanan, ampirik temeli en güçlü çalışmalardan biridir ve analistlere ve akademisyenlere, bir taraftaki "borç tuzağı" anlatıları ile diğer taraftaki Çin öncülüğündeki kalkınmaya yönelik coşku arasında kutuplaşmış tartışmadan bir çıkış yolu sunmaktadır.

*Sanoop Sajjan Koshy, Hindistan Teknoloji Enstitüsü Madras'ta Uluslararası İlişkiler alanında doktora adayıdır. Doktora araştırması, Çin'in çevre diplomasisine ve Güney Asya'daki Kuşak ve Yol Girişimi'ne (KYG) odaklanmaktadır. Çin Hükümeti Bursu'nu (2024-2025) kazanmış ve Pekin Normal Üniversitesi'nde değişim araştırmacısı olarak bulunmuştur. Daha önce Tsinghua Üniversitesi Kuşak ve Yol Girişimi Öğrenci Derneği'nin (SABRI) Proje ve Araştırma Bölümünün ana kadrosunda görev yapmıştır.

e-posta: sanoopsajan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9000-4456

Strange, çözümlemesini iki veri setine dayandırmaktadır: AidData'nın Çin'in 21. yüzyıldaki faaliyetlerini kapsayan kayıtları ve kendisinin derlediği, 1949-1999 yılları arasındaki yaklaşık 4.000 projeyi kataloglayan özgün bir veri seti. Mao döneminde Çin, ticari değil ideolojik gerekçelerle yardım sağlayan ve Afrika ile Asya'daki yeni bağımsız devletlerle dayanışmayı geliştiren net bir yardım sağlayıcısı olarak hareket etmiştir. Ancak 1980'ler ve 1990'larda Çin, kendi modernleşmesini desteklemek için Japon kredilerinden ve Dünya Bankası finansmanından yararlanan net bir alıcı konumuna geçmiştir. 2000'li yılların ortalarına gelindiğinde Çin İhracat-İthalat Bankası ve Çin Kalkınma Bankası gibi politika bankaları, KYG'nin kurumsal zeminini hazırlayan biçimlerde siyasi yönlendirmeyi piyasa mantığıyla harmanlayarak sermayeyi yeniden dışarıya yönlendirmeye başlamıştır. Kitabın boylamsal tasarımı ona ikna gücü kazandırmaktadır; zira Strange tarihsel süreklilik hakkında spekülasyon yapmak yerine onu ölçmektedir.

BM'nin 1971 tarihli 2758 sayılı Kararı bağlamında sunduğu kanıtlar öğreticidir. Altyapı projeleri almış devletler, Çin'in tutumunu desteklemeye ölçülebilir biçimde daha yatkın olmuş; tek tek projeler de bu hizalanmanın maddi dayanakları olarak işlev görmüştür.

Kitap, Çin'in denizaşırı yatırımlarını ya kalkınma yardımı ya da borç tuzağı diplomasisi

olarak çerçeveleyen yaygın ikiliğin ötesine geçmekte ve bunun yerine proje görünürlüğü ile ulusal önem düzeyine dayalı bir tipoloji sunmaktadır. Bir tarafta, ulaşım, enerji ve sanayi alanlarında ticari saiklerle yürütülen ve mali açıdan büyük ölçekli olan, 21. yüzyılda ortalama yaklaşık 371 milyon ABD doları tutarındaki büyük ekonomik projeler yer almaktadır. Diğer tarafta ise Strange'in "prestij altyapısı" adını verdiği; stadyumlar, hükümet binaları ve konferans merkezleri gibi, ekonomik ağırlıktan çok ulusal sembolizm taşıyan ve ortalama yaklaşık 29 milyon ABD doları tutarındaki daha küçük projeler bulunmaktadır. Bunlar öncelikle daha küçük devletlere tahsis edilmekte ve siyasi hizalanmanın görünür simgeleri olarak işlev görmektedir: Ev sahibi hükümetlere modernliğin görünür bir temsilini sunarken Pekin'e de Strange'in "ulusal sembolik sermaye" olarak tanımladığı şeyi sağlamaktadır. Bu ayrım, salt betimleyici olmanın ötesindedir.

Strange daha sonra, Çin altyapı projelerinden yararlanmanın tarihsel olarak diplomatik davranışlara nasıl yansıdığını incelemekte; bu projeleri alan devletlerin ihtilafı uluslararası meselelerde Pekin'i desteklemeye daha yatkın olup olmadığını sormaktadır. BM'nin 1971 tarihli 2758 sayılı Kararı bağlamında sunduğu kanıtlar öğreticidir. Altyapı projeleri almış devletler, Çin'in tutumunu desteklemeye ölçülebilir biçimde daha yatkın olmuş; tek tek projeler de bu hizalanmanın maddi dayanakları olarak işlev görmüştür. 1967'de üzerinde anlaşmaya varılan Arnavutluk'taki Vau i Dejës Hidroelektrik Santrali bunun örneklerinden biridir. Nispeten mütevazı olan bu yatırım, Çin dış politikasının şekillendiği bir dönemde çok büyük siyasi ağırlık taşımıştır. Strange burada nedensellik mantığını abartmamaktadır.

İnşa edilmiş bir projeyi kalıcı siyasi nüfuza dönüştürmenin nadiren doğrudan işleyen bir süreç olduğunu ve liderlik değişimleri, iç kamuoyundaki dönüşümler ile projelerin performansı dâhil olmak üzere Pekin'in her zaman denetleyemediği koşullara bağlı bulunduğunu kabul etmektedir.

Bu tartışma, kitabın en açık savlarından birine, yani altyapının siyasi bir araç olarak sınırlarına sistematik biçimde odaklanmasına götürmektedir. Strange, Çin merkezi hükümetinin hedefleri ile sahadaki devlete ait işletmelerin (SOE'ler) davranışları arasında yapısal bir uyumsuzluk

saptamaktadır. Bu şirketler, Pekin'in stratejik hedefleriyle her zaman örtüşmeyen ticari teşviklere göre hareket etmektedir. Projeler maliyet aşımını, gecikmeler veya yolsuzluk iddiaları nedeniyle sorunlarla karşılaştığında, ev sahibi hükümetler münferit yüklenici yerine Çin devletini sorumlu tutma eğilimindedir. Strange bu durumu "yanlış isnat" (misattribution) olarak adlandırmaktadır. Bu, Çin'in altyapı diplomasisinde yeterince dikkate alınmayan ve planlama aşamasındaki hiçbir titiz proje seçiminin bütünüyle önleyemeyeceği bir kırılmalıdır.

Çin, sahip olduğu avantajları kullanarak Kuşak ve Yol Girişimi altyapısının geliştirilmesine devam ediyor (Çizim: Tang Tengfei/Global Times, 2023).

Kitap, henüz yanıtlayamadığı sorular konusunda da açıktır. 5G ağları, yapay zekâ destekli platformlar ve e-yönetişim sistemleri dâhil dijital altyapı çözümlmeye dâhil edilmekte, ancak fiziksel projeler kadar ayrıntılı ele alınmamaktadır. Mevcut veriler göz önünde bulundurulduğunda bu makul bir sınırlılıktır; bununla birlikte dijital bağlantısallık, fiziksel altyapıdan farklı nüfuz biçimleri üretebilir. Çevresel meseleler de benzer bir sorun ortaya çıkarmaktadır.

Strange, KYG'nin gerilemekte değil, değişen ekonomik ve siyasi baskılara yanıt olarak yeniden düzenlenmekte olduğu sonucuna varmaktadır. Giderek daha fazla ortak ülkede yaşanan borç sıkıntısının Çin'deki iç ekonomik baskılarla birleşmesi, Pekin'i daha küçük ve daha seçici yatırımlara yöneltmektedir. Amiral gemisi niteliğindeki mega projelere yönelik ilginin azaldığı ve bunun yerini Strange'in daha yüksek kalite ile daha düşük risk tercihi olarak nitelendirdiği yaklaşımın aldığı görülmektedir.

Strange, Çin'in altyapı projelerinin pek çok durumda ormansızlaşmayı ve diğer ekolojik tahribat biçimlerini hızlandırdığını belirtmek-

tedir. Bununla birlikte veri setleri, Xi Jinping'in 2021'de yurt dışındaki kömür santrallerinin finansmanını durdurma taahhüdü de dâhil olmak üzere son yıllarda açıklanan yeşil taahhütlerin uygulamada gerçek bir değişimi mi, yoksa yalnızca söylemdeki bir değişikliği mi yansıttığını bütünüyle değerlendirmeye henüz imkân vermemektedir.

Strange, KYG'nin gerilemekte değil, değişen ekonomik ve siyasi baskılara yanıt olarak yeniden düzenlenmekte olduğu sonucuna varmaktadır. Giderek daha fazla ortak ülkede yaşanan borç sıkıntısının Çin'deki iç ekonomik baskılarla birleşmesi, Pekin'i daha küçük ve daha seçici yatırımlara yöneltmektedir. Amiral gemisi niteliğindeki mega projelere yönelik ilginin azaldığı ve bunun yerini Strange'in daha yüksek kalite ile daha düşük risk tercihi olarak nitelendirdiği yaklaşımın aldığı görülmektedir. Bu değişimin kalıcı mı yoksa taktiksel mi olduğu henüz belli değildir; ancak kitabın sunduğu tarihsel çerçeve yararlı bir hatırlatma işlevi görmektedir: Görünür ve ulusal açıdan önem taşıyan altyapıyı bir dış politika aracı olarak kullanma yönündeki temel eğilim, 1960'lardaki devrimci dayanışma projelerinden günümüzde KYG'nin ticari bağlantısallık mantığına kadar Çin'in siyasi ekonomisinin birbirinden çok farklı evreleri boyunca varlığını sürdürmüştür. Kitap, mevcut literatürün büyük bölümünden daha sağlam bir ampirik temel ve daha açık bir analitik dil sunmakta; bu yönüyle KYG'nin kökenlerini, amacını ve gelecekteki seyrini anlamak için vazgeçilmez bir okuma niteliği taşımaktadır. 🌸